

Тут поєднано відгомони анімістичного світогляду з християнським (у формі алегоричній). Бог всюдишній освячує працю, благословляє її. Мати Божа просить Сина — Вона є заступниця перед Богом за людей. Процес сприймання нового християнського світогляду проходив в Україні-Русі дуже повільно. Про Христа, Божу Матір, Апостолів народна уява на основі біблійних сказань створює так звані апокрифічні коляди та пісні, в яких зустрічаємо анахронізми, чого не помічали і не знали їх творці. В апокрифічних колядах мало господарських мотивів, переважають релігійно-казкові.

Оскільки християнська Церква не прийняла апокрифів, вона, безумовно, не могла прийняти й апокрифічних колядок. Але вікові українські традиції — шість тисячолітньої культури — ніхто не був спроможний знищити. Церква погодилася на коляди християнського, релігійного змісту. Мелодійний тон співу, євангельська основа, високі моральні та релігійні мотиви захоплювали віруючих християн. Колядники ходили по хатах, своїм співом допомагали створювати радісний святковий настрій, і це сприяло популярності їх пісень серед народу.

Поруч з євангельськими мотивами у колядах та колядках з'явилися і нові національні. Як і вся народна творчість, коляди релігійного змісту згодом набувають національно-політичного забарвлення. Вифлеєм в цих творах іноді нагадує українське село, де в світлі великих ідей Христа показано українське життя, прагнення народу до волі, до визволення: "Глянь оком ширим, о Божий Сину, на нашу землю, на Україну... Зійшли їй з неба дар превеликий, щоб Тя славили во вічні віки" або: "Даруй долю, верни волю нашій Неньці-Україні!"

Український народ зберіг до наших днів основи традиційної національної культури, зберіг, незважаючи на багато різних перешкод. Їх необхідно досліджувати, слід вивчати. Таке вивчення будитиме в душах людей любов до свого народу, до своєї історії, до своєї Вітчизни.

Нью-Йорк

Леонід Романюк
ЧОТИРИ СВЯТ-ВЕЧОРИ

У грудні смеркає рано в Україні. Холодна синява встає з-поза обрїю і затягає високе зимове небо. По закутках збирається темрява і чекає першої зірки. А легенький денний морозець зростає у Діла Мороза та повільно загортає в обійми і село, і місто, і поля, і ліси, і гори. Ніч надходить... Але не звичайна буденна груднева ніч, коли по цілоденній праці втомлене тіло шукає відпочинку, а сон-дрімота заглядає у великі очі...

О, ні — та ж це Свят-Вечір... Той Свят-Вечір, що його чекають діл і бабуса, вичікують батьки, що про нього мріють діти, що йому тішаться всі — убогі та заможні. Той Свят-Вечір, що його святкує самотній хутір, що причаївся у балці край ліска та й блимає своїм світлим оком у грудневий мороз... Святкує його і село, що принишкло понад річкою та, насунувши солом'яні стріхи аж по самісінькі віконця, виглядає вифлеємської зірки... Навіть клопітне і гамірливе місто теж затихає й, немов причепурене, сторожко стоїть у білому покрові зими... Самотні хіліці поспішають додому, щоб Свят-Вечір не згонив їх на вулиці... Всі хочуть бути вдома, біля родинного вогнища... Бо ж це — Свят-Вечір, велике свято української людини, української родини, українського народу...

Ще задовго перед християнською добою наш народ — його прабабки — почали вшановувати переломовий час із зими на весну спеціальним святом. Зв'язані з землею нерозривними одвічними узами, залежні від неї в своєму існуванні, безмежно їй влячні за всі блага і щедроті, які вона давала їм, наші прабабки славили її в колі родини-ролу, міцної підвалини моралі, праці і традиції, саме в цей час, коли доба важ-

кої праці кінчалася, коли зима сковувала землю надходила пора спожити надбане, спожити з чуттям задоволення від добре виконаного завдання, з полякою землі і тій Вищій Силі, що винагородила працю сторицею. Подякувати з почуттям міцного зв'язку зо всіма тими, що стояв опіч при не раз важкій праці, в першій мірі — з родиною. Тішитись у радощах, що найкоротші дні і найдовші ночі вже ломляться і хоч не раз ще буде хуга і хуртовина, сніги, морози і ожеледь, але дарма, бо нова весна вже народилась у незаних далечинах і гряде, щоб пробудити землю-праматір знову до життя і плідності... Хіба ж не варта тоді засісти до спільної вечері, де стіл пишається стравами, де родина почуває свою міць та єдність, де урочистість і радість хвилини пориває уста до співу, душі і серця — до ширості, а руки — до щедрості.

Але незнаного блиску і незміримої глибини додало святкування Народження Христа нашому Свят-Вечору. Бо з царини тіла й землі перенеслася вага його у висоти Бога, у височини духа. Так у традиційну народну форму влився новий зміст, щоб у синтезі прастарого та нового ніс український народ у віки свій Свят-Вечір — знаний, старовинний, традиційний, а проте — вічно новий, бажаний і змістовний...

Перегортаю сторінки свого життя. Як уже багато їх, як багато Свят-Вечорів минуло. Ось стоять вони у пам'яті довгою чергою — всі різні, а проте й однакові...

Рік 1910. Морозний вечір. Хата губиться в садку і снігах. Але в хаті тепло, загишно і тихо, урочисто тихо. Вся родина разом. Нема тільки дла, він уже святкує там, де нема "ні болісті, ні печалі" Але все так само, як і завжди. Пшеничний околот у кутку під образами, блимливий вогник червоної лампади освітлює вишиваний рушник та очі Божої Матері, добряче-зажурені, та Христові, не по-дитячому спокійно-всевидючі. І занашне сіно під обрусом, і зайве місце за столом для незнаного, але вітаного гостя і воскова свічка-громовиця... Так, сьогодні всі разом при столі, навіть стара бабуся, що вже не ходить — і вона, причепурена, сидить праворуч батька. Діти всі в новенькому. А мама — самі клопоги — чи все гаразд. Чи, борони Боже, котрась із 12 страв не буде гірша, ніж завжди...

Всі виглядають зірку, ту саму, що вже тисячі років каже нашому народові, що Таїнство Свят-Вечора почалось, ту саму, — віримо ми, — що присвічувала Вифлеємському чуду народження Бога живого. Ось вона блимас на глибокому, спокійному, студеному українському небі. Тато читає молитву — і в цей час, ми одно між собою і одно з цілою Україною. Вона вся зараз молиться... А тепер, воздаймо честь маминому мистецтву. Чого-чого тут тільки нема — всі дари української землі, праматірної кормилиці. Тут і борщ пісний з вушками, і риба аж на 3 способи, вареники з капустою, картоплею і сливками, пиріжки з горохом, смажені сухі гриби, узвар і ще якісь там витребеньки. Але нам, дітям, цікаве лиш одно — традиційна кутя. Нас не цікавить, що саме ця страва в'яже нас з сивою старовиною і багатством нашої землі — це ж пшениця, макове молоко і мед, нам просто хочеться солодкого, і саме такого, що зв'язане з радістю лише цього надзвичайного вечора...

Під вікном гамірно. Щось блимас через наморозь — це звізда, а осл і знайомі звуки коляди рвуться до хати.

Нова радість стала...

і потім:

Бог Предвічний...

Кличте колядників до хати, хай тут колядують, хай ділять з нами радість цього вечора.

А на дворі Бог Предвічний простят широко свої зоряні ризи над Україною і в зимовій чистоті творить найчудеснішу симфонію Свят-Вечора, співає тисячами голосів одвічних наших колядок...

О, коляди наші! Та ж це у вас промовляє наш народ до Бога про людей і до людей доброї волі про Бога. У них Ви відчуваєте древню давнину нашого українського роду й чистоту нашого духа. Чуєте — ось про лицарів незнаних, про княжі тереми; летять з тупотом коні через століття, летять, щоб у Вифлеємі зустрінути Дитятко Боже. Через тисячоліття веде зізда ясна вершників, веде до ясел, щоб там, у знаній і любій атмосфері спокою, зустріти Бога Предвічного Бога, що знає все наше життя, що благословляє його, що любить нас усіх...

Ми не знаємо, де і коли почав співати наш народ колядок, ми знаємо лише, що з народження Христа вони прилбали нового, глибокого змісту і йдуть з українським народом у вічність віків...

Рік 1916. Зимовий вечір. Дністер поплескує на незамерзлих ще перекотах. Сільські хати тихо припинили у сутінку і сторожко чекають. Чи прийде зізда? Чи завітає Свят-Вечір сюди, де війна, де ось-ось шойно дудоніли гармати і проливалася людська дорогоцінна кров? Чи новонароджене Дитя згадає свою Зелену Буковину? Ми — чужа армія, заїли, — кожен душею вдома...

Аж ось гурток дітей хутко біжить вулицею попід тинами. І бачу, що це колядники, дарма, що не мають зізди. Йду за гуртом — вони забігають у подвір'я, щось питають під вікном, де ледве блимає світло, а за хвильку в хаті приглушено чути:

*Ливная новина, німі Діва сина
Породила в Вифлеємі Марія Єдина...*

В таку ніч не можу тут стояти самотній на морозі... Несміливо заходжу в хату, вітаю зо Свят-Вечером. Всім трохи ніяково, а може боязко. Але минає час, говорю до господарів по-українському і дздиня несміливо кличе мене до столу: "Ходіть, сядьте з нами. Ви ж Наші..." Бараболя ледве помащена олієм, дністрова риба і пісні голубці — ось вона бідна, але щира гостина. І кутя, наша відвічна українська кутя — данина природі і Богові...

Тут, у сутінках каганця — нафти нема, — сиджу я на ослоні і під спів коляд, наших коляд, я не самотній, о ні, я в родині ще перед годиною незнаних мені братів і сестер, що нас в'яже кров наша і давнина. Співаю з ними коляди, жартую. І відчуваю — і цього року народився Христос.

Засіяла зізда ясна...

Рік 1920. Важкий грудень, болючий час... Шойно залишило наше військо Україну Наддніпрянську і тут, на Українській Галицькій Землі ми, під охороною чужого війська, вичерпані фізично, поранені духово, чекаємо на перевезення за польські дроти до таборів інтернованих. Сумно, соромно, прикро, боляче... А тут ще й Свят-Вечір заходить, спомини, люди, села і міста... Там, певно, вже показалася перша зірка, тесь наші сідають до столу, а моє місце порожнє...

Ледве чути коляду — так, це ж саме тепер

Бог Предвічний народився...

Не можу сидіти в хаті. Хапаю шапку і тікаю надвір. Вартовий не зупиняє, ми, старшини, маємо бодай відносну волю рухів... Йду вулицею, повертаю на бічницю — ось під хатою колядують... Стою біля брами і під звуки наших коляд мандрую душею по Україні... Колядники весело біжать геть... Десь ополалік вибухає друга колядка...

З хати вискочили двос дівчаток і хлоп'я. Зупиняються біля мене, приглядаючись. "Ви українець?" — питають. Притакую. "Ну, то ходім

до нас” І за хвилину я в хаті, в українській родині. Сива мати і татусь, доньки, хлопчик, а двох синів нема — з військом на Україні. “Може, і вони десь так, як Ви”, — каже мати, закриваючи кінчиком хустки неслухняну сльозу. З любов’ю досипає мені їжі — такої знайомої, такої домашньої, такої української...

А надворі стоїть український Свят-Вечір і всміхається — хіба ж можна вбити душу народну. Хіба можна забути коляду. Я знову влома...

Рік 1925. Потяг, повільно пихкаючи, лізе вгору. Сиджу в накуреному вагоні — хто його знає, що вони курять у цих файках, але смердить здорово. Крутом ляльки в кошлятих гунях і низько на брови насунених капелюхах. Я, чужий тут усім, думаю свою самотню думку. Карпатська Україно, незнана земле, як то ти приймеш мене. Чи знайду те, що шукаю?

За вікном утікають назад стрункі стовпи, замріяні смереки, вузьенькі засніжені смужки піль. А збоку важкі Карпати мовчки стягли букові брови та приглядаються до метушливого хробачка-потягу...

Сьогодні Свят-Вечір. Не хочу думати про це і згадувати. Не треба... Риплять гальма, потяг зупиняється.

“Перечин”, — гукає кондуктор. Потяг стоїть перед маленькою присипаною снігом станцією. Крім мене ніхто не висідає, ні всідає... Стою на пероні, перечитуючи ім’я родини, що я її шукаю... Розпитую заклопотаного залізничника, де це може бути... Це недалеко, лише пару кілометрів. За станцією вліво і просто гостинцем. А як скінчиться містечко, то за якийсь час направо хутір. Оце там і є...

Тихо лапатими метеликами паде сніг, пошепки лягає на все білою пеленою, ліпиться на вії... Не видно першої зірки, може нема тут і Свят-Вечора... Йду порожнім гостинцем. Прикро тинятись самому в такий вечір...

Але що це? Чи це лише здається мені?... Та ж це підтюпцем біжать колядники. Ось і зізда, ось найменший в довжелезній гуні, а ось і цей, я його пам’ятаю немов ще з дому, пов’язаний маминою хусткою. Вони так само біжать притуплюючи, вони так само перегукуються і тягнуть санки з мішком...

Зупиняюсь і вслухаюсь у ніч... Ні, тиші нема, ось розлягаються коляди зширока-далека, мов тасмні дзвони... Співають українці, співають пісні своєї землі, сиплять чистими перлами свого духа... Бо

*Христос родився,
Бог воплотився...*

Так, я знайшов Тебе і тут, Народе Український і Мати Земле Українська... Я не один, не самотній подорожній у пусті світового ярмарку... Я — Твоя частина, міцний духу нації, що через віки несеш своє духовне багатство горами, лісами і стінами через бурі й негоди, через поразки і перемоги. Ти живий і непереможний...

У цей Свят-Вечір я знову з Тобою, моя Батьківщино.

Братіслава

* Текст подасмо за виданням “Яка краса відродження країни” // Альманах Українського братського союзу. — Скрентон Вид-во “Народна воля”, 1979.

Леонід Романюк — автор документальної автобіографічної сповіді-повісті “Ті, що робили національну революцію” В простій, невимушеній, ширій оповіді автор відображає найзаповітніші почування й роздуми типових представників української інтелігенції перших десятиліть ХХ століття. Для народознавців, істориків та соціологів твір цікавий, зокрема, тим, що яскраво засвічує, яке значення мали народні традиції, звичаї та обряди в духовному житті тих, хто брав найактивнішу участь у відстоюванні незалежності Соборної України в 1918—1920 роках.

Л. Романюк народився на Поділлі, до революції закінчив тут гімназію, потім навчався в Київському університеті, зі зброєю у руках боронив Українську Народну Республіку, пізніше як політемігрант жив і працював у Югославії та Чехословаччині.

Поданий вище етюд Л. Романюка “Чотири Свят-Вечори” становить своєрідний заспів — вступну частину згаданої вище його автобіографічної повісті. Але цю оповідь можна розглядати і як самостійний твір — одну з особливо цінних перлин з скарбниці української літератури про народні звичаї та обряди. Було б добре, якби цей етюд помітили й належно оцінили упорядники майбутніх шкільних посібників з народознавства.